

Иван Цвитковић, *Крлежа, Хрвати и Срби*, "Oslobođenje public", Сарајево 1991.

Мада ни у једном своме дјелу Мирослав Крлежа није експлиците писао о нацији, националностима, национализму, комплексна проблематика националног питања и националних односа, а како би и сам знао рећи, трајно га је заокупљала, пратећи и прожимајући готово све његове радове, још од 1916. године. Крлежина размишљања о националном питању нису само свеобухватна по томе што се дотиче готово свих наших нација и националних средина, него и по широкој лепези обухваћених проблема, као и разноврсних аспеката који су произишавали из приступа многим питањима историје југословенских народа, као и појава и догађаја у националној сфери. Крлежа се према многим овим питањима односио крајње директно, бескомпромисно, именујући појаве и ствари њиховим макар и метафорично исказаним именом, свидјело се то некоме или не. Конзеквенце таквог Крлежиног духа и тахвог његовог приступа и односа према појединим проблемима наше даљне прошлости, као и оновремене стварности, биле су да се за живота наслушао критика, које га нису мимоишле ни након његове физичке смрти. Те критике особене су по потпуно противрјечним оцјенама и то је њихова једина заједничка карактеристика. Истовремено је знао бити оптуживан да је србофил, унитарист, народно и политички сумњива личност, песимист, малограђанин, калемљен му је шовинизам, национализам, с друге стране сматран је франковцем и усташом, за усташе је опет био марксист и комунист, док је за поједине марксисте представљао салонског комунисту, који се није прикључио народноослободилачком покрету, за клерикалце био је антикрисст, лутеран, сотона. Истовремено оптуживан је да је и једно и друго и треће, што све засигурно није могао бити истовремено. Наравно, овакве оцјене Крлежа није прихватао мирно и стојички, одговарао је некада жестоко и драматично, некада у исповиједном тону, одбапујући приговоре и с једне и с друге стране, и тврдећи 1934. године да је сам и да га нико неће, ни Срби ни Хрвати, ни марксисти, ни католици итд. Крлежа је заправо бранио право на мисао, своју мисао, а у суштини, то је био перманентан сукоб стваралачке индивидуалности са својим окружењем. То окружење је посебно сензибилно на сва питања из сфере националне проблематике те такве опречне критике, које су упућиване Крлежи, произилезиле су из шпироке лепезе поимања, схваћања и убјеђења шта је то национална припадност, шта је условљава, одређује и карактерише, и који су параметри наспрам којих се "мјери" вриједност и величина појединих нација као и појединих припадника унутар саме нације. У том контексту треба посматрати Крлежин готово резигнирајући усклик 1977. године о проклетом фантому од нације чије је превладавање за Крлежу најосновнији задатак времена.

Коме вјеровати у овој поларизацији заговарача крајње опречних позиција и теза? Пуштајући самога Крлежу да говори Иван Цвитковић овом књигом се враћа на за нас увијек крајње осјетљиву и комплексну тему нација–национализам, давајући допринос одстрањивању свег оног талоба и свега онога што је покушај искривљавања Крлежиног живота и његовог дјела. Истовремено, омогућавајући да се Крлежа покаже у свом пуном људском и књижевном лику великог мислиоца, Цвитковић, без интенција да се одреди као Крлежијанац, односно антикрлежијанац, својом интерпетацијом слиједи изворну Крлежину мисао неоптерећену једностраношћу, идеолошким замраћењима и логиком тренутног личног интереса.

Можда је то "вјечито" хрватско–српско, односно српско–хрватско питање било и пресудно да Мирослав Крлежа, послје Хрвата, ни о једном народу није толико писао колико о Србима. Можда је то одређење утицало и на Ивана Цвитковића да овако наслови своју књигу. Међутим, иза наслова, кроз садржај у самој књизи не налази се само то одређење, нити издвојено само то питање из читавог корпуса Крлежених мисли о националном питању. Сам садржај књиге превазили свој наслов, потврђујући немогућност посматрања нације као затворене аутархичне цјелине,

без корелативног динамичног суодноса са другима, као и унутар саме себе у датом времену и простору. Темељито упознавајући и проучавајући Крлежину мисао која провејава кроз његове драме, романе, есеје као и натписе у новинама и разговоре са Енесом Ченгићем итд., као и консултујући релевантну филозофску и социолошко политолошку као и књижевно критичку литературу Иван Цвитковић је конструисао неопходан костур ове књиге у виду тематских поглавља. У њима својом интерпетацијом слиједи изворну Крлежину мисао којом облачи успостављени костур тематских цјелина који је и сам посљедица богатства Крлежиног духа. Опрезно, не подређујући Крлежу некој својој унапријед задатој тези и предубјеђењу Цвитковић омогућује да се Крлежа покаже у сфери националног и то у оквиру тема којима су насловљена поглавља књиге: *Крлежино одређење појма народ, Улога језика у конституисању нације, Крлежа у односу религија–религијска заједница–нација, Хрватска и Хрвати, Хрватска национална свијест, О Хрватској малограђанштини, О хрватској интелигенцији, Хрвати и Аустро–Угарска, О хрватском национализму, Хрвати и Срби, Крлежа о Србима, О Косову и Македонији, О уједињењу јужнословенских земаља, О Југославенству, О национализму, Крлежа о Авнојевској Југославији.*

Оваквим методолошким приступом Иван Цвитковић је до пуног изражаја показао Крлежине ставове из сфере националног у времену када су изречени, препуштајући читаочевој зрелости да сам доноси закључке. Истовремено, на тај начин Цвитковић ствара претпоставке за констатирање историјског стања свијести, посебно вриједно у могућој компарацији са временом данашњим, јер нација се развија и није нешто што ће и у будућности остати неизмијењено. Нација за Крлежу не представља неку статичку конструкцију, нити константу, "ни кабинетски профилирани фантом", већ се трајно мијења и више је налик на "корабљу на таласима него на солидну зграду са непокретним темељима".

Књига Ивана Цвитковића обогаћена је регистром имена и нојмова, али, на жалост, изостао је попис литературе, најављен у садржају књиге. Ту мањкавост читалац може превазићи налазећи неопходне податке у доста бројно богатим напоменама, посебно вриједним када се ради о разним појмовима и појашњењима, али непримјерено нивелиране количином података када су у питању поједине личности које се помињу у основном тексту књиге.

Сека Бркљача